

BOŠKO IVKOV

ĆAZA

16-7527807

(iz proze Likovi koji se ruše
- staparski letopisi -)

Došljak je, a kao da je oduvek bio medu nama. Stigao je neprimetno, neznano kad, ali se, neprestano sav u pokretu i bučan, gusto protkivao kroz život sela, postavši njegov neodvojiv deo. U kafani nije mogla izbiti tuča, na drumu skapavati satro živinče, na pijacu se prevrnuti korpa jaja — a da on, mirodija u svakom soshu, nije tu. Uvek tamo gde se nešto krupnije, veselo ili tužno, zbiava, izgledalo je da Caza samim sobom nosi i začinje događaje. Tako je on, došljak i stranac, više no iko bio prisutan u selu, sa kojim ni svojim bićem ni svojim načinom života nije imao ništa zajedničkoga. Iz koga je, naprotiv, štrealo, i valjda baš zbog toga, poput kalamaka divlje grane na najplemenitijoj vočki, bio upadljivo, napadno vidljiv.

Sam stigavši i samotan ostavši, nije imao prijatelja, iako je i najmanjem detetu i poslednjoj čorajov tabi bio poznat i poznanik. Ne vraćajući se i ni jednom rečicom ne pominjući rodnoga svoga, izgledalo je da je bez zavičaja i bližnjega. A, znalo se, bio je odne-kud iz Bosne. Mi ga nismo istinski primili, iškreno i prisno prihvatali. Držali smo ga za sprndju i porugu, na koje je on, ponekad, umeo da odvrti s udvostručenom britkom surovošću. Sve u njemu upinjalo se da što manje bude nalik na nas, a njegovim zemljaci, koji su u letnje i jesenje žetvene dane dolazili u selo, kao da ga nisu shvatili. Pa i on sam se — sa nekim nejasnim, potpuno bezrazložnim, u suštini jadnim ponosom bajgali drukčijega, iškusnijega i značajnijega, višega — od njih studio. Caza, dakle, nije pripadao ni-kome do samome sebi, svojoj vetropirastoj, ludoj glavi.

O tome kako je on drugi su i kako su drugi njega nasamarili krajnji sokaci su duže i ūarče, ushićenje prepričavali od glavnog so-kaka, mada je Caza celim svojim životom pripadao samome centru, samome srcu sela.

Obdan, skidao bi burad pred „Malim odmorom kod sestre“, gura-nu nekud tragače s krpama Vuke Mesaruše, pred berbernicom Pante Euzebija čekao da, kako je govorio, žene dodu na brijanje, nosio vodu Gospoj Doktorki, kod Gvožđare blenuo u bele, tek s kamiona skinute, skramom pepeljaste prašine prevučene šparete, u otvorena vrata „Poljoprivredne apoteke“ vilko „Je i stigo mišo-mor“ i, prigušeno, zasopljeno se smjeući, odmah odlazio dalje, kod Pere Fraklića u „Malom konaku“ nameštao kegle na kuglani onim gostima, obično salašarima, koji su, nakon uz piće probdevene noći, već u rano prepodnevje uzeli, mamurni, da se kuglaju, istovarivao gajbe s jabukama ili grožđem u „Trgovini s kolon. robom“, šegaćio se sa šegrtom Muhamerom u cukrašnici „Šeherezadi“, čokanje, bes-poslen, u „Ilijinoj birtiji“...

Možda bi, pak, igrao bilijara, nesmirljivo trčeći, skačući oko stola, brzopleto i tvrdio, bez osećaja gruvajući kugle. Kreštavo bi vriskao u radostib zbor dobra pogotka, mumlavu bi iz kreuzib ustiju istiskivao psovke kada bi promašio. Oko njega takvog, pomamno živog, okupljala bi se dokona momčadija, koja ga je ismevala lažnim oduševljavanjem i iškrenim nipođaštanjem. Citav prizor nedoljivo bi podsećao na onu sliku kada, obično sjeseni, uz doboš i gladak, sjajno-žut štap, Ciganj iz Srbije provode mečku kroz selo, u šešir skupljajući sitan, od znoja mastan novac, takode hleb i kolače, a u džak, za mečku, kukuruz.

Ili bi Caza, ništa od svega toga ne radeći, s rukama do lakata zaglavljanim u džepove širokih i crnih, davno nekad svečanih, nedeljnih, sada na turu izlizanih, pri dnu nogavica rojtavih, a, pri sve-mu tome, s nekom suludo-pomnom, tragikomičnom bržiljivošću ispe-glanjih pantalona, vrludao glavnim sokakom, pevajući, bez slaha, iz sveg, ko zna kakvim sve bolestima nagriženog grla pesmu nerazumljivih, brundavih reči, s časa na čas kamenicama gadajući vrane na orahu, iz čista, vedra, kikotava mira psujući sestru ponekom klincu, začikavajući nekakvu babu da ne može brže ići, ženi na biciklu do-vlikujući „Et, vrti s'zadnji kotač!“...

Noćivao je takođe tu, u centru sela, kod bogatih seljaka, Toše Bildinog i Gojka Ivkova, zimi u štalama, zajedno s konjima, krvavama i jaganjcima, leti u šupama ili čardacicama, u senu ili međ kli-povima. Za uzvrat, čistio im je štale i dvorišta, krunio kukuruz, podzidivao svinice, pravio sečku, prekopavao baštu, davao stoci na-poj, krpio tarabu, nedeljom ujutro hvatao živinu za klanje.

Kad bi nadničio, radio bi sa molerima, kirajdžijama, drumarima, tesarima, malterdžijama, bunardžijama, zidarima... Nikad ga niko nije video da okopava ili bere kukuruz, da žanje žito, da nosi dža-kove. Nužnike nije pristajao da čisti ni za kakve pare.

Moglo ga je videti kako, usred januarskog, kristalno i zvonko lednog dana, u maslenoj najlonskoj vindjajki, sa smrznutim prutom u modroj ruci, sa stočne pijace u Maloj Varoši preko, u Erdut, Debelom Mirku, „konjskom trgovcu“, tegli za povodac medu se po-vezanu, dimljivu kolonu konja, prevaljujući tih pedesetak kilometara zamrznutog, caklavog puta za jedan dan i jednu noć. Usput bi ko-njima iz repova trgao strune, pa bi tako sakupljenu, veliku koli-činu skupocene grive odmah u bescenje prodavao, da bi, vraćajući se istim ili nekim drugim, zaobilaznim, lunjajućim putem, nemilosno straćavao pare na oranžade, malinade i kabesone, zatim na štolvere i lizalice, baklavе, alve i ostale šećerleme, koje je, ne mareći za alkohol, sve odreda slasno gutao.

Vidao se kako, paradno ukrućena stasa, kratkim i oštrim po-kretima u kolenu ukrućenih nogu, na pete stajući hitro a komično gilje ka Stanici, sa papirnim zavežljajem pod miškom.

Odok u Vukovar na vašar, uzvikivao bi, ne stajući ni za tren, ni za dlaku se, onako uštođjen, ne osvrćući na onoga koji ga je pitao za razlog i smer žurbe.

Gledajući ga u jednom tačkovom trenutku, iznenada sam, kao izne-naden njegovom dotad neslućenom nadmoćnošću, shvatio da je Caza, naizgled dobrovoljno i dobrodušno, u stvari iz nužde lukavu pristao da većito nosi tu obrazinu glupog avgusta, kako bi, izmičući poraz-nom padu pod teretom grube, uništavajuće poruge, izazivao smeh u kome nikako ne bi bilo mesta i načina preziru i podsmehu.

Odobrovoljen flašom vitasoka, nagovoren pretvorno prijateljskom, bagaji prisnom rečju, koja se lažno a žarko klela da neće sve izvrći u lakridju, Caza bi iz otrcanog novčanika, po koricama ukrašenog fotografijama bljujavu nagih glumica, vadio požutele i musave, na uglovima slomljene slike nekakvih devojaka, — ali ne, ne verujem, ljubavbi on nije imao. Imao je, međutim, dve strasti: kartu i bicikl.

Kartao je sa žustom ushićenosti, drhtavim prstiju, na sve strane neprestano a podozrivo kolutajući očiju. Igrao bi do u beskraj; za njega nije bilo poraza ni stanka dokle god mu je i jedna para pre-stajala u džepu. Nakon retkih pobeda sedeо bi u kafani i ispiajo, jedan za drugim, bezbrojne vitasokove, ne dozvoljavajući kelneru da prazne flaše odnosni ispred njega. U jednoj takvoj prilici videh kako mu i pevačica peva, vragolasto i kao umiljavajući se umesto refrena u pesmu umećući reči: „Moј Čazime, Čazó“. Iako je bilo teško verovati da se muzika dottiće sparušene mu duše, njegovo lice, svo blaženo, blesasto polutovrenim ustiju, žarilo se jarkim, detinje nevinim rumenilom, što je veoma začudavalо, jer se nije mogla ni prepo-staviti ta dirljiva nežnost kože, odjednom meke i tanke, prozračne i neotporne, pošto je, neprestano suncem prljena i vetrom šibana, oduvek bila spečena, skorela, većito prošarana gustim besporetkom gnojnih bubuljica, modrih ožiljaka, svežih ogrebottina i susušenih, tamnomrkih krasta. Potpuni poraz na kartama Čazu bi, pogurenog, oglembesene glave, terao na njegovu slabljenju ležište, u dugu besanu noć, u kojoj se gorčina kajanja mešala sa slatkim okusom nade u već sutra zorom preduzete poslove koji će doneti novi novac za igru. A ako bi se ujutro poslovi izjavili, uveče bi Čaza, sav pun čežnje kao pas pred punim mesecom, uporno čokanjo pored kar-taša, skačući sa stolice u ogorenju kada bi onaj kod koga kibicuje pogrešno odigrao, odnosno kliktavno odobravajući svaki njegov dobar potez. Kartaši bi ga takvog, nemirnog i bučnog, na kravlji izmet vonjajućeg i zarazno kašljavog, psovskama terali od sebe neprestano, no žalud.

Caza i bicikl. Ima li šta oprečnije? On, Čaza, neskladno koščat i čvornovat, sav rojtvat, a bicikl pod njim naizgled krvik i drhtav, u stvari snažan, nesalomljiv, skladno graden, sav vitak i gladak, po-nekad zak blještavo sjajan. Voleo je Čaza bicikl valjda i zato što ga, kartaš, nikako nije mogao kupiti, iako je svakome ko ga je gledao dok vozi — tela uspravno skočanjena, ispršenih grudiju, visoko uzdigнутe glave, do kraja ispruženih a ukočenih ruku, usta razjap-ljenih usled, mesto pesme, uzvikivane tri vazda iste reči: „Oj, de-vojko Joko, ooooj“ — bilo jasno da je ta treperava sprava pod njim njegovom biću potrebljana od hleba.

Gledao sam kako Čaza, optočen rumenim sutonom jednog pro-leñog dana, vozi bicikl drumom, ko zna zašto po prvi put pisan, a ozaren beslovesnom radošću. Ni pre ni nakon te večeri nisam video da neko tako ume voziti bicikl. Bilo je nekakve mekote, nestvarne lelujavosti, uznesene pjanosti lepršave baletske igre u toj vožnji, koja je, bez napora, kao u odsustvu zemljine teže, nadmašujući najvirtu-oznijeg žonglera na žici, u ritmično gibavom lebdjenju, poput vedro zanjinane melodije, ispisivala ovalan a nevidljiv trag drumom, od jedne do druge ivice vratolomno dubokih kanala. Spoj stvarnog napora, koji je Čaza, bez sumnje, krajnjim pregnućem svoje pijane svesti činio, i toga varljivog, lažnog, a nedoljivog utiska lake, pro-zračne, etarske uzletelosti, davao je čitavoj slici boju i zvuk nečega ushićujuće fantastičnog. Dok mi je srce zeblo u strahu da Čazina pijana ruka ne izneveri samu sebe i, kobno upravivši bicikl u strmo-glav pad, ne sruši, odjednom i sramno, svu lepotu te, kao u snu slatko-zračne slike, Čaza se, odlazeći, lagano topio u mutnoj, sum-rakom poškropljenoj daljini. I, već na izmaku mome vidu, on, lelu-java masa nešto gušće i tvrde tame u senkama večeri, odjednom skrenu u poprečnu račvu druma, iznenada a za uvek odlazeći iz sela, nestajući iz moga života.

Šta se dogodilo s Čazom?

Da li je pad odmah iz okuke ili još uvek, negde, vođen svojom vetropirastom, ludom glamom, osmehnut i kliktavno srećan, vozi bicikl, lelujavo i zračno lebdeći van zakona ravnoteže, van puteva sveta?